

"אבי אבי"

הרב זצ"ל

לנקודות יסוד בעולמם של האב והבן להבחל"ח.

הרב יעקב ב. פרידמן

תכלית השיחה אינה אסופת ספורי דברים בעלמא. "וכל פרשת גדולת מרדכי" - פירש הגר"י אברמסקי זצ"ל, "הלא הם כתובים על ספר דברי הימים..." ספורי מעשיות נעדרים-מסר יש לבקש בספר דברי ימי הפרסיים... כוונת השיחה לנסות להתמקד בנושאים מרכזיים באישיותו של הגרש"י זצ"ל, העשויים להנחיל. להטביע חותם. להעתיק אל תוך משארותינו וטומאותינו משהוא מרוחו הגדולה, וללמד קשת למלומדי מלחמה.

הדיבורים נכתבו ונשאלו ברשת וסלודין, בהורמנא דמלכא, הגאון הגדול, ראש הישיבה שליט"א.

עשרות הספרים, ההספדים, התרגומים, ואלפי המאמרים, שנאמרו, נהגו ונכתבו סביב ריש גלותא מרן הגרש"י אוערבאך זצוק"ל, הצליחו להטביע אותנו בנהר אינסופי של ספורים, רחשי לב, וזכרונות אישיים, ויותר מאשר מיקוד והגדרת דמות-הפלאים, היא הפכה עם הימים, עם תמונות-הצבעונין ושלל ההדפסים - ליישות עמומה, בלתי נתפסת.

בשיחה אישית נדירה, גלוית לב ונפש, עם כותב הטורים, חשף בנו בכורו הגדול, מעמדי הענן שלפני העולם הישיבתי, הגאון האדיר רבי שמואל אוערבאך שליט"א, ראש ישיבת "מעלות התורה" זויות מרכזיות שהרכיבו את דמות איקונין של אבא. הקשר הטמיר הזה בין האב הגדול לבנו בכורו, מעניקות לשיחה הזו מימד חדש, ומפנות את האצבע הישיבתית

הסכים לעיין ב'שאלה'.

אבא גם מעולם לא התבטא בלשון קושיה. קושיה מעמידה, ולו לזמן קצר את הצד המוקשה, במטבע ההגיון של חוסר בהירות, בשעה שהוא גרס תמיד שחוסר הבהירות היא בהבנתו העצמית. בכל קושיה היה מקפיד להתבטא 'אינני מבין'. סיפר לי אדם גדול, מהגולה, שהיה רגיל ל'רביסטווע' מנוסח אחר. כשנכנס לאבא חשב שההרים ימוטו. וכשנתקל במאור פנים, בליכטיקייט, ליבלאכקייט, היה המום. הוא סיפר אח"כ, כי ככל שהתארכה השיחה היה חייב להזכיר לעצמו ללא הרף שמדובר באדם גדול, מיחידי הדור, כדי לא שלא יביא את עצמו לכלל פחיתות כבוד...

אבא סלר מה'רביסטווע' שנהגו בשנים האחרונות. לא סלר. הוא שנא. בימי חוה"מ, זמנים שיהודים מרבים לבקר, להגדיל תורה ולהאדירה, היה נמלט. מוצא מפלט בבתים שונים. בעשרים השנים האחרונות שלו, כשהעולם התחיל להלך סביבו ביראת הרוממות, היה מרבה להמלט. אינני יכול לשכח את המאבקים הפנימיים שהתחוללו אצלו בחדר מחבואו. עכשיו, היה אומר בכאב גדול, נכנס רבי... ועכשיו מתאכזב ר'... ורגליו החולות של... שנדדו עד שערי חסד... חלק 'החסידים' שלו היה מתעורר לחיים, הכאב שלו היה גדול, המאבק התחולל שם בין אבא, שהיו הוא ואורייתא חד, לבין עולם החסידים האינוסופי שזרם בו. אבל כח התורה, וההכרח הגמור להיות דבוק בה - ניצח תמיד.

לאבא נגרמו שתי עוולות. העוול הראשון שנעשה בפרסימים אחרים עם אשכנזיה, כשהוצג כמשהוא מרופד, חמים, חונן אלמנות ולטפן יתומים, וגם מהעוול החמור לא פחות - כשנסו אחר-כך בדרך של אפליה מתקנת, לטאטא מהדמות הזו כל שמץ חמימות ורגישות, ולהציג רק את רבי שלמה זלמן של ה"מנחת שלמה", ה"מעריץ ארץ" וה"מאורי אש". הרבנים הגיעו לכדי כך, שכל השפעת ההסבה והחננה ששטפה תמיד את אבא התפרשה כמשהוא שולי, טורדני, שאינו ממין העניין. כמובן שהיה מורכב משתי הכוחות. איזו מהנקודות הללו היתה המורגשת והמאפיינת את דמותו של אבא? אחרי איזה מהנקודות צעדו שלושים רבוא מ'ישראל? אב רחום או פוסק תקיף?

אסור להתעלם או להקל ראש בעולם ה"חסידים" של אבא. זה היה חלק רחב ידיים בנפשו הגדולה. זו לא היתה תכונת חביבות בעלמא, אבא יגע על כך ללא מצרים. גיהארוועט. חונן אלמנות ודיין יתומים - זה היה חלק הדוק ובלתי נפרד שהטביע את חותמו על כל הזוויות באישיותו הרחבה כים של אבא.

בהורמנא דמלכא. אבא הצליח לכנות בדרך מופלאה את ביתו שלו, את משפחתו, בניו, בנותיו, וחתניו, ולהשתית בכוסתן היופי שנטלה ירושלים - את אחת המשפחות המפוארות בישראל. וזוהי הצלחה נדירה לבנות בית שכל בניו לימודי השם, ספוגים בשמחת חיים, חדות הנפש, שלוה רוחנית, רוגע, ומנות השקט ובטח. הפלא מתעצם יותר בכך, שכל בניו של אבא ניהונו כהריפות שבתוכנה. והפלא מתעצם יותר בכך, שאבא, בכל הידוע היה שקוע ראשו רבו ושולחנו כלמוריו, למשפחה ייחוד פנה קטנה.

אומר לך דבר. בבית אבא לא שררה אף פעם אוירה של מתח והלחצה. אף פעם. לא הרגשנו מעולם שום הרגשה שאנו מצויים בבית המחייב "של נעליך". לא חונקנו על שאיפות מרקיעות שחקים. לא היתה אוירה של שרפים ואופנים. הכל היה חמים ונרצה. אבא התאים כל הרגשה רוחנית לכלי קיבולו של כל אחד מאיתנו. אבא תמיד האהיב דברים. לא כפה. ומלמעלה ריחפה תמיד דמותו האהובה, הנערצת של סבנו רבי חיים לייב, שחימם תמיד את לבנו בשעות האינסופיות שבהן היה אבא שקוד על התורה.

בהמשך למה שאמר עכשיו ראש הישיבה, אני מבקש את רשות הדרת

הנקודה הכולטת לכל הדעות, באישותו של הגרש"ו, היתה הענווה, הבטול הפנימי. הוא סבל סבל פנימי מר מיסורי הכבוד. הוא בז לכבוד, התייסר בגללו, וראה בו השתקפות של כל השקר והאיוולת האנושית. מאירך הכיר היטב את מקומו בכתל המזרח של כל בית כנסת; חתנו שליט"א סיפר, שאחר השיחים התבטא הגרש"ו בכעס על המאורע ברבי עקיבא איגר ששיגר כביכול אגרת לחייט ובו קלוסי קלוסין. כאשר הופיע החייט, נעלב כולו, השתומם הגרעק"א, ואמר: "כך מנסחים בני אדם אגרות... גם אלי כותבים רבן של ישראל..." רבי שלמה זלמן זעם על כך שהספור התקבל בקהלות ישראל, וטען שזהו ספור שברו המשכילים ללגלג על גדולי ישראל.

למרות שהגרש"ו ביטל ורמס כל שמץ של ייש כעפרא דארעא וכחמץ לאחר זמן הביעור, הכיר גם הוא היטב את מקומו בכתל המזרח. והרי זו מעין ענוותנותו של רבי עקיבא איגר, שביקש מחד לשמש בלן, ומאידך טען, בפרשת סלויטא, "אין דעם דור בין איך תורה" - כיצד מפרש הראש ישיבה בטול עצמי כזה?

אבא ספר לא אחת על רבי איסר זלמן שהתבטא על תשובה שכתב אבא בצעירותו, שיש בה סממנים ממשנת הפסק של רבי יצחק אלחנן. אלא שבמקום להתפעל או להשתבח, ראה בכך את ההלוך... ילך הרחום וחונן של רבי איסר זלמן. אף פעם לא ראה אבא צורך ללחום בסוג כזה של תשבחות. הספור הזה היה כל כך מופרך ונלעג אצלו, עד שכאשר היו משיחים בעדויות של גדולי ישראל, התבטא בבטול בלשון שהזכרת: כד כותבים היום גדולי ישראל... והרי גם אותי השווה רבי איסר זלמן לרבי יצחק אלחנן. ואמירה תמימה וחמימה כל כך של הגרא"ז הפכה לבדיחותא. עד כדי כך שאבא לעג גם לקרובי קרוביו, כשהשתבחו בקלוסי גאוני ישראל.

בקשר לאותו ענין ברבי עקיבא איגר, זכור אני, שהייתי משמש לפני, וספרתי לו פעם, שהמהרש"ג, מגדולי הפוסקים בדור הדעה ההוא, הספיד את המהר"ם שיק, וטען, שהענווה שלו מקורר ברבו רבי עקיבא איגר, שכביכול לא ידע דבר על גדולתו העצמית, ולא ברבו האחר ה"חתם סופר", שהכיר בגדלות עצמו. אבא ביטל אז את הדברים מכל וכל.

יותר מכל הקפיד אבא על התואר "פוסק הדור". אפילו תוארים כ"גאון ישראל", ואפילו התואר הנשגב רשכבה"ג לא הציקו לו, והוא הגיב עליהם בבטול ולגלוג, בעוד שעל התואר "פוסק הדור" היה מגיב בכעס ובכאב עצום. נזרמן לי לכתוב עליו פעם באגרת "פוסק הדור" בהנחה שלא יבחין, והיה שרוי בכאב נורא. על שבנו שלו, בנו בכורו יעולל לו דבר כזה.

מאי טעמא?

התואר הזה היה אמור לחייב אותו בפועל יותר מכל תואר אחר, ולהעמיד את תורתו כקובעת לכנסת ישראל כולה. מלבד הענווה - היושר שלו סלד מדבר שראה בו עיוות נורא. באותו עניין: על לשונו של אבא היתה שגורה המימרא "פוק חזי מאי עמא דבר". שאלתי אותו פעם: אבא! והרי הצבור כולו, כנסת ישראל כולה מכנה את אבא "פוסק הדור"! יתכן הדבר שהצבור כולו טועה? על כך ענה אבא, שכעוד שפעם היה מעמד גדולי הדור נקבע מתוך הצבור ועל ידו, היום ישנה עתונות הקובעת ומכתיבה ישירות ובעקיפין מי הם גדולי גאוני ופוסקי הדור.

לתוארים אחרים היה בז. תקופה לפני פטירתו שיגר אליו אחד מגאוני הדור אגרת ועל גבי המעטפה התואר "רשכבה"ג". הראתי אותה לאבא והוא צחק צחוק גדול, כאלו היתה זו הלצה שחמד השולח. כשהחל לקרא את המכתב, מצא שגם בתורף הדברים מופיע מטבע הלשון "רשכבה"ג", ותוך כדי קריאת האגרת, השליך אותה אבא על הריצפה, וצעק: "א משוגינער". יותר לא

בשיח של תורה עם הגר"ו גוסטמאן זצוק"ל

שנה לפימדת

מִן הַגֵּרֶשׁ ז' אֵיִשׁוּבָאן זְצוּק"ל

גאונו להתעקב על נקודה מרכזית. בקונטרס "אשכנזיה דרבי" בהספרו של ראש הישיבה, נגע רבינו בכמה מקומות בנקודה מרכזית בחינוכו של אבא. ראש הישיבה נגע שם בשתי נקודות שהן אחת:

"לא כל כך שמענו מאבא חנוך להיות גאון גדול, כמו ששמענו לא להיות ע"ה..."

לא דיבר הרבה להיות גאון כמו שרגילים היום לשמע... לצד זה מודגשת בהספר האמור של ראש הישיבה נקודה מופלאה העשויה להשתלב:

"כשהייתי ילד הראה לי פעם אבא 'מגן אברהם'. 'תראה את המגן', כל מלה צריכה עיון. כאלו הוא בא לספר לי מה יש בעולם... כאלו הוא מוציא אותי למרחב. תראה! תראה מה זה מגן אברהם! הכל היה נבלע בדמו ממש. ממש!"

ברברים הקצרים האלו ביטא לכאורה רבינו שיטת חנוך מגובשת, שעיקרה "חנוך לנער על פי דרכו", וטמונה בה ההנחה, שעל כל תלמיד מוטל לבנות את חיי התורה שלו על פי מתיקות ההבנה שלו בעומק ההלכה. לא לשאוף למופלא. לא

להתייסר ביסורי הריחוק וקטנות המוחין; להתרכז בבניית כלי קבול עצמיים למתיקות התורה. ולראות בגדלות, לראות ב'שטיקלאך' 'מגן אברהם' מעין משל ומעין תבנית צורה, כיצד ניתן לבנות בתוככי הנפש - עצמיות מלאה עושר רוחני. הייתה לי גם הזכות לשמע בשיחה הנוכחית מהראש ישיבה שליט"א, כי אבא הצליח לבנות את אחת המשפחות המופלאות בכלל ישראל, בזכות הרגע המוחלט, והעדר שמץ מתח. ע"י שהעניק והזרים אל תוככי האוירה הביתית שמחת חיים, שלווה הנפש מנוחת השקט ובטח.

עם מן הגר"י אברמסקי זצוק"ל

וכאן נפשי בשאלתי לפני הר"ג ראש הישיבה שליט"א. העשור האחרון, שימש שנות שבע ופריחתה לבית הישיבה. ישיבות עילית שהוקמו כמגמה, הפכו את החברה הישיבתית לאחוזה נסיכות, ואת ראשיה למלכים. תורה, אוירה של תורה כפורחת עלתה ניצה. ספטלים מרופדים באיכות למדינת התרבו בבתי מדרשות, אוירה עשירה של התרוממות פנימית החלה לרפד לבבות עמלים בתורה, שרק לפני שלש עשורים היו צריכים, כרבי שמואל רוזנבסקי בשעתו, לקטוף תפוזים בפרדסי פתח תקוה כדי להצדיק את קיומם המעמדי.

אלא שלא כל מוחא סביל דא. לא כל תלמיד מסוגל להשתלב שכלית ונפשית בדרישות המופלגות שעולם התורה מציג היום בפניו כתביעה מובנת מאליה. מוכרחת מאליה. וכך קורה שבשולי ההתרחשות הגדולה, מגששים באפלתם הפנימית, נערים שידיהם לא לומדו למלחמת התחרות, המזינה מטבע הדברים ישיבות עילית. נערים שקולם מהדהד בהיכל בחזיונות ליד רבינו יונה בסדר מוסר, ולבם חלל. ובנפשם נתק. תלישות. חוסר שייכות. נערים המעפפים מפקידה לפקידה מבט אל הרלת, אולי סוף-סוף קוראים אותם אל הטלפון? שמחפשים לעצמם מחסה בין השורות של דפי הבקאות, או מעשי חסד שיאירורו את הרגשתם. אבל בישיבות של היום לא מחפשים בדוקא גבאי צדקה ולומדי דף היומי.

השאור בעיסת הקששים של בן ישיבה - היא לכאורה הנטיה הילדותית לצעור בכל שלשים ושלשת השבילים של בני השעור, ולהעלים עין מהשביל היחיד המיוחד לו. ההרגל הילדי, לראות את שלשים ושלשת החלקות הנפשיות של בני שעורו פורחות, מלבבות. והירוק הוא ירוק!

והפריחה היא פריחתו ואלו החלקה שלו - מלכתחילה אפרפרה... מלכתחילה אמורה להעלות חרולים. מלכתחילה אפס מוחלט לעומת חלקתו של תלמיד פלוני, שידו רב לו בשיחות של תורה עם ראש הישיבה.

וכאן נפשי בשאלתי קדם הדרת גאון ראש הישיבה שליט"א. האם יתכן להרחיב את שיטתו החינוכית של אבא, ואולי גם דעתו של ראש הישיבה עצמו, לכלל המערכת הישיבתית, ולרוץ במתח השורר ביני עמודי דגריס, שלרוב הוא מתבטא כ"קנאת סופרים", ולעיתים הוא חותך בבשר החי של אלו שהמתח הזה מתפרש אצלם כחרדה דרוכה?

האם מורנו הגדול ראש הישיבה מוכן להביע את דעתו על הכלים שבהם צריך בן תורה להצמד בעבודות אהבה לישיבה, לתורה הקדושה ונושאי דגלה?

זה נכון. אין צל ספק שהצוואה החינוכית הזו עשויה להיות אחת הצוואות החשובות של אבא.

חובה גמורה להעביר לבני תורה, היכן שהם ובכל מקום שהדברים מגיעים. לעולם לא לבנות את העולם התורני שלהם על פי "דגים" של אחרים. לא לפזול לצדין. כל בר דעת חייב להמלט על נפשו מכל תחרות מלחיצה העשויה לחנוק את רוחו. חובה גמורה להעביר לבני תורה בכל מקום שהם, שעליהם להשקיף אל העולם הפנימי שלהם, ולמצא איזה חלק התורה, ואיזו צורת למוד, ואיזה כלי הבנה יביאו אל ביתם פנימה את מתיקות התורה. את ה"טעמו וראו".

זוהי אחת הצוואות החשובות מבית מדרשו של אבא. אסור לבן תורה להשקיף אל ההרים הרמים, ולחיות בהסתכלות עצמית עלובה.

על אחת כמה אם אנחנו נותנים על לב שאבא עצמו גדל כך, התפתח כך וחי כך את חיי התורה שלו. לא היה בחיי התורה של אבא רגע אחד של מתח, הלחצה וחרדה חלילה. הכל היה בהיר, מלא שלווה ומנוחה.

בריצתו הבהולה של התלמיד לקראת כל מה שנחשב בעיני חבריו בעל ערך - עלול התלמיד לטבוע בתוך מבט החברה. במצב כזה הוא יהפוך לבלון היונק ללא הרף את החמצן שלו מהערכת הסביבה ודעתה. מלת שבח של הר"מ, "חבורה" שהצליחה לרומם את קרנו; מבט מעריך של תלמיד השעור הראשון - מחזירים לבלון הריקני שלו בקול רעש ומהומה אויר, אוירה, וצלילים של ריקנות. עד שיפוח היום.

דחיפה קטנה בחדר אוכל. חוסר תשומת לב. או תקרית רוחנית כלשהיא. זה עשוי להיות הרגשה עמומה שכוכבו של אחר החל דורך בישיבה, הערה חסרת-ברק שנאמרה על ידו בשעור, או חוסר התייחסות של ראש הישיבה. דמיון מסוג כזה הופך על אתר למחט המחוררת את הבלון המנופח. דמיון מנפץ דמיון. נשיאים ורוח. עולם של "אוכל רב ומהומה בו". ובמקום לטפס בהדרגה ובביטחה בסולם עולמו הרוחני הפנימי שלו, סופו שהוא מוצא את עצמו, מהלך נכא רוח בתוך בועה של דמיונות שוא ומדוחים.

צריך רק להדגיש, ש'שאיפה' היא כורח המציאות בעולמו של בן תורה. גם לאבא היו סדרי שאיפות משלו. אבל השאיפה צריכה להיות מותאמת ומאורגנת לפי כלי הקליטה והקבול העצמיים של התלמיד. חשוב מאד להעביר את הדבורים האלו לבני תורה בכל דרך שהיא.

וכאן בדעתי להדגיש את אחד היסודות שעבר כחוט השני במשנתו וחנוכו התורני של אבא.

בכל פינה מפנות התורה והחיים, בשעוריו, בדרך למודו, בחנוכו, תמיד הקפיד לא להפוך את משנתו ל"שיטה". אבא פעל והגיב תמיד לפי הנסיבות, מצב האדם, והרצון האלוני באותה סוגיה. מעבר לתכונה שלו לא להיות "מאן דאמר" ולקבע מסמרות, היה כאן חלק מהגישה הבסיסית ביותר של אבא: להקפיד, תמיד! בכל מצב ומצב! שכל אחד, על פי דרכו ויכולתו ותכונותו, יבנה לעצמו את המערכת הפנימית שלו. כך גם חינוך אחרים. לא לקבע 'שיטה' במסמרות.

מעצמן אתה למד, שכל מעשה והרגשה היו צריך להיות צמודים לרצון התורה ונושאי דגלה, אבל היתה הקפדה שכל אחד יבנה את כלי הקבול העצמיים שלו, את יכולת ההרגש שלו

שנה לפמירתו

מן הגרש"ז א' ערבאך צוק"ל

במתיקות התורה, את היכולת שלו להתרגש מהבנת השכל, ואת האהבה בתענוגים, שאתה הוא יכול להצמד לרצון התורה עמלה ויגיעתה.

תנאי קודם למעשה כל טפול, על התלמיד לפנות לתלמיד חכם אמיתי, המבין בסוגיות שנשמה תלויה בהן, ולהיוועץ בו על מצבו. מהיכן מקור הסבל, עד כמה הסבל חמור באמת, ואם לא ייצא שכר טפול פסיכולוגי בהפסדו. ואם אותו מטפל ואותו טפול לא יפגמו חלילה ביראת שמים שלו. ישנם כמובן סוגי פסיכולוגים וסוגי טפול שונים, שרק תלמיד חכם אמיתי בעל הבנה, מסוגל להפנות בצורה נכונה את התלמיד הנכון לאדם הנכון.

הצעד הראשון שתלמיד צריך לעשות כאשר הוא מבחין באתותיו וסימני מצוקה, צער גדול מנשא, דכדוכי נפש, וכדומה, לפנות לתלמיד חכם ירא שמים, הבקי בעניינים אלו, והוא יקבע אם מצבו מחייב טפול פסיכולוגי, או לא.

והבויו"ת ישלח לכל אחד לפי צרכו את דברו וירפאהו אם מעצמו, ואם ע"י שליח שניתן לו רשות לרפא, בבריות גופא ונהורא מעליא!

... מאיפה היו מקורות היניקה הרוחניים של אבא השרשים. זו שאלה חשובה, ושורת הדין להרחיב בה דברים.

בביקור בבית מרן הגרא"מ שך יבלחט"א, לימינו בנו הגר"ש שליט"א

לעובדה, כי מאז פרסום האגרת, חללו מסופלים רבים, בכל מקום אשר רבר המלך ורתו מגיע, מסופלים פסיכיאטרים ופסיכולוגים שעצרו אותם מההדרדות מוחלטת, שממנה אין דרך. הוא בקש ממני להעביר את הדברים לפני ראש הישיבה. מעבר למסרה הזה, כמו בכל אומה ולשון מצויים גם ברחובותינו, מי שזקוקים לסיוע ויעוץ מקצועי פסיכולוגי רציני. מדי הדבה מקרים מתעלמים מ"אתות מצוקה" הנוגסים בפנימיות באין מפריע. קיים ברחובותינו גם מוסד עתיק יומין של "חאפרים" העושים בנפשות בני תורה ככתוך שלהם, ללא ידע רציני. וכלפיהם נאמרה המליצה 'רפא ירפא'. שהכרח לרפא את ה"רפוי" שלהם. לצד זה גם ידוע שגרולי תורה שונים שולחים בני אדם סובלים במצבים כאלו לאנשי מקצוע, והדברים נעשים במסתרים, בשעה שהקהל הרחב יודע רק על אגדתו של רה"י. מהדעתו המרויקת של אבא ושל מודנו הגדול ראש הישיבה שליט"א בשאלה הגורלית הזו?

זו שאלה חמורה, במקומה, וצריך להבין.

היו לו לאבא הרבה מקורות יניקה שהתפרסמו בפרסומים שונים, אבל את אהבת התורה, את ה'ברען', הדבקות המוחלטת, ירש בלי מצרים מאביו הגאון החסיד רבי חיים ליב צוק"ל. וחשוב מאד שהדברים יכתבו. הדברים היו חייבים להאמר בשעת הלוויה, אבל בשעת מעשה הייתי מבולבל מתצוואה, שבה אסר והתיר נוסחאות שונות בענין ההספד, וחבל שהדברים לא נאמרו. הקשר בינו לבין סבא היה קשר מופלא. סבא העמיד ותחזיק את הבית כולו, כדי לאפשר לו לשקוד על תורתו. למרות שקשה לתאר שוני בולט יותר בתכונות של אנשים. סבא היה בוער תמיד כלפיד. כולו סער וסופה, ואלו אבא היה מראשית ברייתו נינוח ושקול.

סבא היה "מקובל" חשוב, אבל גם היה גאון אדיר בנגלה, וזוהי נקודה שחייבים להדגיש. ראוי גם להזכיר את אמו של אבא, מנשים באהל תבורך, אחת מנשות החייל בירושלים של מעלה, שאכן כינתה את עצמה צבית אשת-חייל (ר"ת אשת חיים ליב) אבא היה ידוע כמאריך בתפלה, ומאריך מופלג בשמונה עשרה. בתפלותיו היה ניצב ללא אגיד, ומטה און לכל הברה. - ידוע לראש ישיבה מה היו כוונותיו בשמו"ע?

שום כוונות נשגבות לא היו, ושרפים לא פרחו שם. את השמונה עשרה של אבא הדריכו שלש כוונות יסודיות, ובהן סוד האריכות:

לצד ההזנחה שהזכרת, התפתחה ברחובותינו בשנים האחרונות מהצד השני של מטבע הדברים, מה שמכונה בעולם "אמריקניזציה". (אמריקניזציה) בלי דעת נסחפנו לאוירת החולשה ורפיון הדעת נוסח אמריקה, הפוחזת פחד נואש מסבל. ונחדמת בגלי רחמים עצמיים, על כל תקלה וקטטה. זהו דור אכול מחלות רגשיות, חרדות פורחות באויר, לחצים דמיוניים, ושאר מחלות הדמיון. ישנה נטיה לפתור כל קושי המתרגש ובא לעולם בעזרת כדורי הרגעה וטפול חסר תועלת. ברצוני שתעביר בהזדמנות הזו לבני תורה, ולכל קהלא קדישא הדין, את דעתו של אבא ודעתי הברורה, שבמצב של מצוקת אמת, שמקורה בנפש פנימה: חרדות, דכאוונות, וכל צורת סבל קשה, חובה עלינו, חובה פשוטה וברורה לפנות לאנשי מקצוע נכונים, פסיכולוגים ופסיכיאטרים יראי שמים, ולח' הישועה. אסור באסור נמרץ לזלזל ולהזניח את בריאות הגוף והנפש כאחת. אתה דברת על המכתב שכתבתי בשם אבא. אבא בעצמו הרי שלח פונים רבים לעזרה פסיכולוגית. אני בעצמי שכתבתי ופרסמתי את המכתב, שלחתי פונים רבים לעזרה פסיכולוגית. הליכה לאיש מקצוע לא די שאינה מופרכת, אלא היא חובה פשוטה מחובת שמירת הגוף, לפי מקומה שעתה ועתה. כאן חובה להבהיר הבהרה הכרחית.

(א) פירוש המלות. (ב) ההכרה של העמידה לפני המלך שנתפרשה בכתבי הגר"ח. גם כאן לא הפריז אבא כמלא נימה, הכרת העמידה לפני המלכות היתה בדיקדוק כפי

שתפס הגר"ח. (ג) הכרה עמוקה בהכרח הגמור, שאף תפלה מתפללותיו לא תהא "קבע". על שלשת היסודות המוכרחים האלו כיוון בתפלה. מכאן נוצרה האריכות הידועה.

מכל תפילותיו של אבא, היתה נקודה מופלאה ממש. שראיתי בעיני תמיד. התפלה היחידה שהיה חורג בה מהניחותא הנודעת שלו היתה ב"עזרת". פניו היו מאדימות אז, גידיו משתרגים, והיה קל להבחין שהוא נתון במתח עליון.

אף פעם לא שאלתי אותו. אבל לפי מיטב הבנתי, והדבר ברור לי, שהפרק הסמוך לשמונה עשרה, היה נחוץ לאבא כדי להכין את כל חושיו, הרגשיו וכוחות נפשו לקראת ה"היכון" העצום; לקראת ההתיצבות של כל אבר ואבר לפני המלך.

מה הכח שיחד את אבא? אחר מה באישיותו צעדו שלש מאות אלף איש מישראל?

מעבר לגדלות העצומה בתורה: היושר הפנימי, הסדר הנוקב, והפשטות. ראשית, אבא לא הוריד אף פעם דמעה מיותרת, לא פעל פעולה בהפרזה. כל פעולה היתה במקומה בשעתה בעתה ובמדתה. זה העניק לאבא כח רוחני נשגב.

חובה גם להרגיש דבר שלא הורגש כל כך בפרסומים. אבא היה איש של פשטות, עם הנהגות של פשטות. זו היתה שיטה שעברה בכל שלב בחייו הרוחניים והגשמיים. נישט חאפן וועלטן. ומי שמנסה להציג אותו כ"הימל מענטש" טועה בכל ה'צורת אדם' של אבא.

בספרי מחשבה מובא על אברהם אבינו, שהיה ביתו פתוח מארבע רוחות, כדי לייחד פתח לכל אורח לפום דרגיה דיליה, אפיו ותכונתו. עם השכינה לא דבר אברהם באותו פתח שבעדו ארח נכרים, והכניסן תחת כנפי שכינה. העולם אומר, שלאבא היו שתי פתחים בביתו. האחד מרחוב פרש שנועד למבקשי ה', יראי אלוקים וחושבי שמו. והשני, מרח' אוסישקין, שסימל את אבא כמכבד ומארח כל צלם אלוקים בצל קורתו. ראשי מוסדות הסדר, להבדיל ראשי ישיבות קדושות נטורי קרתא; הכל התגאו בקרבתו, וראו בו אדם נערץ ומורה דרך. האם, פרוש הקרבה הוא שאבא אכן ביקש את הנקודה היהודית בכל עובד אלוקים? ודרכה היתה לו אתם קרבת נפש?

מאידך שמעתי מאחד הבנים, על כך שאבא התבטא "אינני מחשיב את כולם. אינני לוחם באף אחד". איזו מהגראסאות האלו נכונה ביחס לאבא, שלש מאות אלף איש מכל גווניה של כנסת ישראל הרגישו קרובים כל כך אליו.

פשיטא. הגירסה השניה נכונה. באגרות מסוימות שנשלחו לאנשים שחלק עליהם בכל לבו, היו פניות של כבוד תהלה ויקר. לחלק מהם התנגד התנגדות מוחלטת. היתה לו מדת דרך ארץ מופלגת שהטעתה את היהודים הללו.

הכרתי ראש מוסד "הסדר" שהחשיב את עצמו משום מה, תלמיד לאבא. באזני תלמידיו היה גאה על ה"ברית הכרותה" הזו, וטען באזניהם שהבין מאבא שהוא גורס לכתחילה את צורת מוסד ה"הסדר". במסגרת ההערצה הזו היה מרבה לשלח תלמידים לישיבתנו הקדושה, שאבא שימש כנשיאה ומורה דרכה.

באחד הימים עלו לאבא, ולאחר הצעת ענינו של ה"הסדר", טען אבא שלא רק שאין העניין נכון, אלא שעזות מצח לחשוב בצורה כזו. התחולל שם זעזוע ערכים ממש. וזכור לי שאחד התלמידים, שהדברים, ההוא אמינא והמסקנא נגעו עד תורף נפשו, חלה מהעניין.

תמיד גם נאבק על כך שלא יקראו ל"הסדר" בשמה המקודש של ה"ישיבה".

אבא היה נחשב כאיש משפחה חם ומעניק. היה משתתף בכל שמחה, ומטריח את עצמו לשבתות של 'שמחות' לטבריה, עמנואל בני ברק ותל אביב, למרות שלעתים גבלו הדברים ביסורים גופניים, וקשיים מופלגים. בהספרים שפורסמו, ייחד גם הראש ישיבה דברים על אהבתו העצומה של אבא לילדיו, ועל החמימות והחביבות שעטף את בני משפחתו, הקרובה והרחוקה.

הנדון הזה חשוב מאד, בתקופת הפריחה שלנו, כאשר תורה, אהבתה ועמלה כפורחת עלתה ניצה; ספסלים מתרבים בכגמות ובאיכות בישיבות, שגם הם הפכו למעונות אריות. בני תורה השתוללים בחצרות ה', שנשואם לבם

לעמוד לפני ה', וכל פיסת זמן לצרכי משפחתם, לכל מה שהוא מחוץ ל"מחנה אפרים" ו"עצמות יוסף" קנוי אצלם בקנין גניבה... תורה ולמוד אנו צריכים, באיזו מדה

לכלכל את ההשקעה שלנו בחיי המשפחה. שיחות עם הרעיה והילדים, התענינות בשעשועי ומאורעות היום של הילד; משחקים עם הסף, טיולים? עד כמה היה אבא, כאיש משפחה חם, ומאידך אדם שלבו פעם בצוואת עם הלמות לבה של הגמרא, עד כמה פרש אבא מהגמרא והשקיע בנושאים הוערים והיומיומיים האלו.

אנו עוסקים במי ש"נשאו לבו ופרק מעליו עול חשבונות רבים". מצב כזה אינו מותר זמן לטיולים משחקים והתענינות ערה כל כך. אבא אף פעם לא היה משתעשע אתנו, לא ראינו אותו מתעניין בארועים קטנים או מטייל. נכון שעל הקרבה של 'שמחות' היה מקפיד. תולא מיד. בן תורה אמיתי, צריך להתרחק ככל האפשר מדברים כאלו. זיל קרי בי רב: "אכזרי על בניו כעורב".

באגרותיו כתב הגאון רבי יצחק הוטנר, כי "שבע יפול צדיק וקם", אין זה מצב של ריעבד, חלק מקשיי הצדיק – כי אם תהליך הכרחי בשלבי התפתחותו של צדיק. רוב גדולי ישראל הידועים לנו הגיעו למעלתם ע"י יסורים, מאבקי נפש, וההתפתחות שלהם היתה תמיד בדפוסי ההרגשים של "נהורא מגו חשוכא". עד כמה שידוע, עבר אבא בחייו רגעים קשים ומייסרים, בפרט בגיל העמידה. מאידך נוטה מבוול הספרים שיצא לאור עם פטירתו – להציג אותו בסגנון של "בוצין בוצין מיקטפיה", וכאדם שעולמו הרוחני האיר לו מראש תמיד פנים.

כיוון שתכלית המאמר להעביר לבני ישיבות מן השרשים של אבא, ניצבת רחופה ומבוהלת – השאלה, האם היסורים והקשיים שפקדו אותו ואכמ"ל במהותם, היו חלק מתהליך הבנייה וההתפתחות העצומה שלו. האם גם ההלוך יילך של אבא היה מושתת על "שבע יפול צדיק וקם"

חלילה וחס. הדרך של אבא היתה תמיד. תמיד תמיד בהירה וסלולה מרישא עד זיבולא בתרייתא. לא היה פקפוק, סבך, נפילה או מעידה. מאז שניגש למשנה, לגמרא, להלכה, לבחינת ענינים טכניים הקשורים בהלכה, התנהל עולמו הרוחני בטוב לבב, בהשקט בבטחה, בעונג ברחבות הדעת, בלי מעצורים ובלי משברים. לא היה "יפול" וממילא לא היה "קם". הכל היה בהשג יד, פשוט ובהיר בתכלית. גם ה"משברים" שפרצו לסף ביתו רק חשלוחו ואמצוהו. לא היה שריו אף פעם במצב של חולשה וירידה.

היה דבר נורא. לפני הנתוח הידוע שעבר במוחו, סבל יסורים נוראים, שאין לתאר את מהותם. היסורים היו מקפיצים אותו ממושבו ממש. פרופ' בלר, גדול המומחים של מחלות המוח, שטיפל ונתח אותו, סיפר לי שיסורים מהסוג הזה מביאים במקרים האחרים את הסובלים לידי התאבדות רח"ל. לאחר הנתוח היה מוחו נתון במשך חצי שנה בערפול מסויים, מחמת תהליך ההחלמה, והיו דברים בהלכה שלא זכר. ואבא התחרט כמה פעמים על הנתוח, למרות שגאל אותו מיסורי תופת מחרידים. היה מתלונן בפני על כך כמה פעמים. וכששוחחתי אתו על כך פעמים אחדות, התבטא בנוסח "אם לזאת קראת חיים". ערפול כלשהוא בזכרון, היה קשה בעיניו לאין ערוך מכל יסורי תופת שבעולם.

בהמשך לנדון הקודם, ישנה ידיעה מעורפלת בקרב כמה מהמקורבים, שאבא נולד עם מרות קשות. והיה עליו לעמול כדי לרכך ולהאיר את פנימיותו.

אין זה נכון. אבא נולד טהור, מאיר, זך ונקי כפיים. נכון לעומת זאת, שהיתה מדה אחת שנולד אתה, והשתדל לעקור אותה: ביישנות מופלגת. הוא היה מעיקר ברייתו ביישן עצום. והיה מספר לי כמה עמל השקיע כדי לעקור אותה מן השרש.

אבא, איש ההלכה ושלטון השכל, היה אדם בעל רגש? רגש עמוק מאד. אבל השכל השתלט על כל מוצאיו ומבואיו ובלע אותו לגמרי.

היו שההדרו על היחסים שבין אבא למרן רשכבה"ג הגרא"מ שך יאריך ה' ימיו. הראש ישיבה שליט"א היה נוכח בפגישות ביניהם.

ההתבטלות של אבא לבהירות דעתו של מרן הרב שך היתה מוחלטת. ללא סייג, ללא שמץ הסוס, וללא צל של ספק. אבא ראה במרן הגרא"מ שך בכל פינה מפנות החיים את האיש על העדה,

מהחוויות האלו?

אבא מרי הכ"מ היה אב חם רחום ואוהב ככל אב בישראל. גם כאן כבכל הליכותיו, לא הפריז ולא המעיט. אשר לארוחות - שרפים לא פרחו שם. לפעמים היינו מדברים בתלכת, ולפעמים היה הנדון כמות המלח בסלט. כזה היה אבא ארחושינו. כל תאור אחר הוא זיוף הדמות.

מה גרם אבא כראש ישיבה, ביחס להשלכת תלמידים שסרחו, וסורפים את סורי הישיבה. השלכתם תשפר את הישיבה, אבל עלולה לדרדר אותם לאבדון רוחני. מה דעת הראש ישיבה בעניין?

ככלל, אבא גרס, בכל סוג של השלכת תלמיד משיבה, שעליו להיות בגדרי "מזיק".

למרות שלא אהב את התואר, נחשב אבא בעיני העולם כ"פוסק הרור".

הוא עצמו העדיף את כהונת הישיבה ב"קול תורה", והקריש את לשד תמציתו וחלב אמו להכנת ואמירת שעורים בלומדות. עשרות הצעות של משרות רבנות סרב לקבל בענוותנותו, וביריחו האיסטניסי שלו ממוקרי הכרעה. מרדע אבל סרב למשרות דיינות שתאמו את אופי למודו, והנושאים התורניים שהעסיקו את מרבית שנותיו.

אבא לא אהב את ה"למעשה" של הדיינות, בגלל החלקים הטכניים, וה"ביטולים" הרבים מדי הכרוכים בדיינות המעשית.

ראש הישיבה שב עתה מחלוקת פרסים לעילוי נשמתו של אבא. אבא היה כמדומה נגד חלוקת פרסים.

אבא אף פעם לא היה "נגד". לא היה אישיות של "נגד". נכון שלא המליץ על ענין זה של חלוקת פרסים.

אבא הרבה לבקר בחצרות אדמו"רים, להם היתה לו קירבה מיוחדת...

אבא ביקר, משום דרכי נימוס חסד או שלום בכל החצרות ובכל כנופיה של בני תורה. אבל קירבה מיוחדת היתה לו עם חצר גור. לקירבה הזו יש היסטוריה משלה. היא החלה עם הסבא, רבי חיים ליב, שהיה מקורב ל"אמרי אמת", והמשיכה עם אבא, שהיתה לו קירבה נדירה וידידות מיוחדת עם כ"ק האדמו"ר בעל "לב שמתה" וצ"ל.

האם טמונה באמתחת מע"כ ראש הישיבה שליט"א ספור או מאורע שיבלים וירגיש את אישיותו הרחבה של אבא?

אבא הרי אמר "רק התעוררות"... מלבד זה אבא לא אהב 'ספורים'. מלבד זה אבא טען פעם, שאין בכלל סיפורים על גדולי ישראל... אדם גדול חי ושקוד על התורה, ומעבר לעמל העצום הזה כל מעשה תקפם הם בדרך כלל בדיות שהעלו הכותבים והספדינים מלבם... אבא טען תמיד שעל גדולי ישראל יש "הנהגות", לא סיפורים!

אשר יוצאים ואשר יביאם. אף פעם, לא זכורה לי פעם אחת שבה היה או ערער אחר הכרעותיו.

אבא גם התבטא פעם, כי לא זכור לו

מנהיג בסדר-גודל עצום כל כך. ואבא הכיר הרבה מנהיגים.

דגל התורה: ההערות שלו ממופעים מוצהרים של "דגל התורה"? גם בענין הזה חל שבוס מוחלט. אבא השתמט מהסוגיה הזו משום שלא ראה את עצמו מוסמך ולא בקש להביע דעה במקום שרשכבה"ג הגרא"מ שך, מביע דעה. אבא בכלל היה אדם שמיעט להביע דעות ככל האפשר. ותמיד השתמט משום מדת דרך ארץ מנושאים שיש בהם מחלוקת, כאשר דעתו אינה נדרשת. כאן הוא גרס שדעתו אינה נדרשת, משום שלאחר הבעת דעה נמרצת כל כך של הגרא"מ שך, שוב לא היה צורך בהתבלטות העצמית שלו.

אני מבקש לחזור ולהדגיש

בהדגשה מוחלטת, נחרצת, מתוך ידיעה, מתוך ראייה ושמיעה אישית, ועושה אותך שליח להולכה: אבא העריץ את מרן הרב שך הערצה עצומה שאין למעלה הימנה, וסמך את שתי ידיו על כל מעשה דבור ופעולה שיצאו מתחת ידיו.

ההערצה הזו באה לידי ביטוי בכל מפגש ביניהם. נכחתי במפגשים הללו, וקשה לתאר את ההתבטלות המוחלטת שהיתה לאבא מול רשכבה"ג, יאריך ה' ימיו ושנותיו.

אצל אבא היה מודגש הענין של "קרא עליו דורו". ועשרות ספרים ותרגומים, ומאות מאמרים - מכל גווי הקשת של העם היהודי נכתבו אודותיו. ביניהם גם כאלו שהתמונה והצבע הוא הדגל המייחד אותם. הודמן לי לראות שבאחת החנויות בירושלים, מובטח לו למי שיקנה מצלמה קוראק - שלשה רבי שלמה זלמנים צבעוניים בגודל עשרים על ארבעים. הגישה הצבעונית הזו, מדחיקה אותנו לכאורה מאבא ופשטות עולמו. כשנפטר הגר"א אסר בית הדין ספורי פלאות שהרבו לכתוב אודותיו... מהאי טעמא ממש. אבא עצמו לא אהב במיוחד את "עולם הספורים"... האם לדעת הראש ישיבה, לרעת המשפחה כולה, ריבוי השמן של כל כך הרבה גוונים וצורות תכורים וצבעים ומצלמות... עלול לגמר את הדמות, לעוות, ולפעול כנגוד למה שביקשה לעצמה בחייה.

או אדרבא, "קרא עליו דורו"

מגדיר את זכותו של הדור הזה וזכותו של אבא, שהיניק והחיה כל "מספר" ו"דרשן" לפי מהללו, וכלי קבולו: "שהיה קריין תניין פייסן ודרשן..." למרות שבמה שהתפרסם ישנה הגזמה רבה, יש חשיבות מופלגת בהעברת הדברים לדור שלא ידע את אבא והליכותיו. ואע"פ שצורת ההעברה כרוכה בדרכי ההנחלה עם הקלות של הדור הזה, עלינו לכופ עצמינו לצורת הקבלה של הדור הזה, והפסדינו יצא בשכרנו.

בהודמנא. מעבר לקשר שהיה לראש ישיבה עם אבא כתלמיד לרבו, היו שמורים לכך רגעים וקשרים אבהיים חמים. ארוחות הבוקר המשותפות, שקבלו פרסום רב כל כך. הראש ישיבה יכול לשתף אותנו במשהו

בחצר ישיבת קול תורה עם מחותנו הגר"א בורדיאנסקי וצוק"ל